

В.М. Краснюк

Заступник головного редактора журналу «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку»

ЖИТТЯ НА ПЕНСІЇ

У молоді роки ми навіть не замислюємося над тим, як будемо жити у пенсійному віці. Всі прагнуть кращого. Але реальність така, що пенсія не відповідає рівню заробітної плати у працездатному віці! По суті, більшість пенсіонерів — бідні люди. Причин для цього багато. Одна з них — відсутність елементарної фінансової культури наших співвітчизників. Як кажуть, нас навчали всьому, а от як заробляти, правильно інвестувати й примножувати кошти здебільшого не навчили. Хоча існує достатньо фінансових інструментів, які дозволяють це робити навіть в нашій економічно хворій державі. Розглянемо один із них...

Мовою цифр

За даними Міністерства статистики України нині кількість людей, які працюють, становить 22 011 500 осіб (очевидно, що у цю цифру враховано й працюючих пенсіонерів). Загальна кількість пенсіонерів становить 13 820 500 осіб. Відповідно на одного працівника припадає 1,59 пенсіонера. Розмір мінімальної пенсії — 894 грн, обсяг середньої пенсії — 1253 грн. Демографічна ситуація за 2012 р.: народилося 80 709 осіб, померло — 114 391. Кількість населення зменшилася на 33 682 особи.

Німецьке диво

Ідеться про довгостроковий накопичувальний страховий договір, який виконує функцію недержавного пенсійного забезпечення. Що це таке? І як ним користуватися? Слід зауважити, що недержавне пенсійне забезпечення виникло в 50-х роках ХХ ст. в Америці, а за кілька років було започатковане і в Європі. Як не пригадати знаменитий план американського держсекретаря Дж. Маршалла з метою відродження економік країн, які постраждали у Другій світовій війні. Згідно з цим планом передбачалися мільярдні позики (без повернення) урядам країн та план дій виходу з кризи. До речі, керівництву Радянського Союзу також було запропоновано взяти безпосередню участь у цьому плані,

але Й. Сталін із політичних мотивів відмовився це робити. Один із аспектів плану Маршалла — підвищення соціального забезпечення населення, — цим пізніше блискуче скористався тодішній німецький канцлер К. Аденауер, який зобов'язав кожного західного німця (ФРН) щорічно протягом десяти років із своєї заробітної плати сплачувати суму, еквівалентну 500 американських доларів. Ці кошти німецький уряд спрямовував на рахунок найбільшої у світі американської страхової компанії “AIG”, нині — “Metlife Alico”. Після закінчення терміну дії страхового договору німці отримали свої заощадження разом із дивідендами, а економіка країни — величезні капіталовкладення, які зробили свій значний внесок у “німецьке диво” — відродження економіки країни.

Але то ж німці, а ми?

Чи можна сподіватися, що наша держава так само потурбується про нас? Багато скептиків вважає, що в Україні це неможливо, банківська система країни не витримує критики, панує тотальна недовіра людей до фінансових інституцій тощо. І в цьому буде певна слушність. Та все-таки слід ознайомитись із пенсійним страховим полісом. І ось чому.

Хочемо ми того чи ні, пенсійний вік українців буде зростати, пенсійна реформа невідворотна. 1 жовтня 2011 р. набув чинності Закон України “Про заходи щодо забезпечення реформування пенсійної системи України”. Ним передбачено підвищення пенсійного віку жінок до 60 років, а також збільшення страхового стажу чоловікам до 35 років, жінкам — до 25 років відповідно. І це не межа. Згодом українці виходитимуть на пенсію щонайменше у 65 років. Тобто працювати доведеться більше, а отримувати державну пенсію меншу. До слова, така тенденція спостерігається і в розвинених країнах світу. Зокрема, у згаданій Німеччині, починаючи з 2012 по 2030 р. пенсійний вік німців зросте до 67 років. Шведи розглядають питання виходу на пенсію у 75. Але краще про своє.

Маємо класичну трирівневу пенсійну систему. Європейську за формою, українську — за змістом. Щодо змісту, то перший рівень нашої пенсійної системи — солідарний — не витримує соціального навантаження. На думку експертів, у 2012 р. заборгованість Пенсійного фонду України сягнула 37 млрд грн, а пенсійні виплати, порівняно з 2011 р., зросли на 20 млрд грн. Як зазначалося, нині на одного працюючого півтора пенсіонера. Якщо тенденція з демографічною ситуацією та збільшенням робочих місць не покращиться, на 2025 р. матимемо двох пенсіонерів на одного працюючого. Відповідно і нарахування внесків до Пенсійного фонду будуть незначними. Не секрет, що нині близько 80 % працівників підприємств отримують більшу частину заробітної плати в конвертах, що в перспективі для них означає тільки одне — мінімальну пенсію. Причому лише тоді, коли буде вироблений увесь офіційний трудовий стаж. Якщо ж ні — “мінімалка” буде зменшена на кількість недопрацьованих років.

Другий рівень — обов'язкове накопичувальне страхування або власні персоналізовані рахунки громадян й досі не запрацював, бо передумовою його введення має стати ліквідація заборгованості Пенсійного фонду. До речі, автори пенсійної реформи запевняли, що другий рівень запрацює з 1 січня 2013 р. Як бачимо, все поки-що на рівні обіцянок. Але до другого

рівня потраплять лише громадяни віком до 35 років. Молодим завжди дорогу... Хоча, логічно, аби реформа стосувалася навіть тих громадян, які через рік досягнуть пенсійного віку, — це забезпечило б усім категоріям населення рівні права, а тих, хто бажає взяти участь у другому рівні, стало б більше. Навіть якщо накопиченої суми недостатньо для виплати пожиттєвої пенсії, вона була б повернута або передана спадкоємцям.

Третій рівень — це недержавне пенсійне забезпечення. Власне, той фінансовий інструмент, який дозволяє людині самостійно обирати, у скільки років вийти на пенсію, яку суму зібрати, як скористатися накопиченим вкладом. Беззаперечно, що пенсійна реформа потребує доопрацювання, особливо, в солідарній частині. І це буде зроблено, але коли — не відомо. Та й розраховувати на великі державні пенсії не доводиться. А час невпинно спливає і поступово наближає нас до пенсійного віку. Тому на тлі багатьох недоліків реформи є головна перевага — все більше українців стали задумуватися над забезпеченням старості, сподіваючись лише на себе.

Кошик для грошей

Накопичити пенсію можна кількома способами: робити внески в золото, акції, купити нерухомість, відкрити рахунок у банку, вкласти гроші в недержавний пенсійний фонд, страхову компанію, зберігати готівку вдома тощо. Як у народі кажуть, класти яйця потрібно в різні кошики. Але, щоб кошики надійними були. Ось можливі варіанти (табл. 1).

Таблиця 1. Інвестиції для забезпечення на пенсії

Фінансовий інструмент, критерії	Банк, депозит	Недержавні пенсійні фонди, акції	Страхові компанії, накопичення	Готівка	Нерухомість	Земля	Банківське золото
1	2	3	4	5	6	7	8
Прибутковість (вище рівня інфляції)	—	+	+				
Збереження (форсмажор, пограбування та ін.)	—	—	+	—	+	+	+
Гарантований дохід	+	—	+	—	—	—	—
Страховання життя при втраті працездатності (на строк інвестування)	—	—	+	—	—	—	—
Можливість створення “рентних” (пожиттєвих) виплат після закінчення дії договору	—	—	+	—	—	—	—

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Неподільність капіталу (конфіскація, розлучення, арешт)	—	—	—	—	—	—	—
Щорічна податкова пільга (15 % від суми внесків)	—	—	+	—	—	—	—
Державний нагляд (щоквартальний)	—	+	+	—	—	—	—
Система перестраховування ризиків (наявність страхових резервів)	+	—	+	—	—	—	—
Оподаткування капіталу	—	+	+	—	+	+	—
Захист від кризових коливань, фінансова стабільність	—	—	+	+	+	+	—
Конфіденційність вкладу від третіх осіб	—	+	+	+	—	—	—
Можливість судових суперечок щодо прав власності на капітал спадкоємцями	+	—	—	+	+	+	+
Простота інвестування	+	+	+	+	—	—	—

Щодо надійності та переваг, то не заради красного слівця, можна стверджувати, що в сегменті недержавного пенсійного забезпечення накопичувальне страхування в усьому світі — це найбільш гарантоване збереження та примноження вкладу. І Україна не є винятком. За даними Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг близько 1,5 млн українців вже мають такі заощадження. Ліва частина цих вкладів припадає на іноземні страхові компанії, які користуються незаперечним авторитетом, накопичений багаторічним досвідом. Також страхові компанії перебувають під постійним наглядом — чотири рази на рік Національна комісія з регулювання фінансових ринків України перевіряє надійність розміщення вкладів клієнтів та платоспроможності цих компаній. На відміну від банків, які ведуть свій бізнес на свій страх і ризик, страховикам дозволено розміщувати страхові резерви або ж вклади клієнтів, використовуючи збалансований, виважений і консервативний підхід.

Зазначимо, що вклади можуть бути лише довгостроковими — понад 10 років. Однією з переваг у накопичувальному страхуванні є гарантований дохід у розмірі 4 % річних, як передбачено законом про страхування. Жоден інший фінансовий інструмент не зможе забезпечити на-

віль такого прибутку при укладанні договору на тривалий строк. Також лайфові страхові компанії додають бонусні кошти, ще мінімум 8—14 % річних у гривні. Дохід у доларах від 3 до 6 % за рік. Нарахування відсотків залежить від показників роботи компанії впродовж року, потім вона розподіляє додаткові кошти між своїми клієнтами. Окрім цього, в угоді можна передбачити опцію індексації вкладу, щоб захистити вклади від інфляції. До того ж, якщо укласти договір у валюті, то навіть девальвація такому вкладу не загрожує.

Податковим кодексом України для громадян, які працюють, також передбачено нарахування податкової пільги за довгостроковим страховим полісом. Залежно від розміру заробітної плати, нарахувань єдиного соціального внеску, розмір податкової пільги може становити 50 і більше відсотків. Отже, людина, яка оформила накопичувальний пенсійний договір, має мінімум 12 % річних у гривні, до цього ще повернутих 15 % за звітний податковий період (у річній декларації вказується сума страхового внеску) та страховку, що гарантує їй накопичення вкладу навіть у випадку хвороби, нещасного випадку тощо.

Загалом, те, що такі пенсійні продукти потрібні, не викликає сумніву. На Заході ці програми належать до категорії сімейних традицій, які передають із покоління в покоління. У формуванні фінансового майбутнього сім'ї беруть участь насамперед батьки: одразу після народження дитини вони відкривають їй накопичувальний страховий поліс, з часом доросла дитина свідомо бере на себе фінансову відповідальність і оформляє для себе ще один. В Європі нікого не дивує, що молода людина думає про пенсію. Адже чим раніше вона почне відкладати, тим більше коштів накопить. В Україні ж населення задумується про пенсію в кращому випадку років у 40 років. Те, що такі фінансові документи матимуть більшість наших співвітчизників — питання часу. Але хто швидше це зробить, той має більше шансів на гідну старість.

Єдине, що бентежить співвітчизників, — це надійність збереження вкладених коштів. Надійного фінансового партнера, з яким потрібно будувати довгострокові відносини, потрібно обирати ретельно. Вони у нас є. Але це вже тема іншої розмови.

Думки з приводу

Сергій, 25 років

Щодо пенсійної реформи, то запровадження її мало б бути поетапним і поступовим: реформа має розповсюджуватися лише на тих громадян України, які почали свою трудову та професійну діяльність вже після вступу її в дію. Крім того, звичайне підвищення пенсійного віку — це не реформа, а злочин, оскільки в умовах дуже короткої тривалості життя українців більшість з них просто не доживатимуть до пенсії. Щодо мене, то я про пенсію не думаю взагалі. Та особливо не сподіваюся у цих питаннях на державу. Я буду самотужки не тільки заощаджувати гроші до старості, а й працюватиму до свого останнього дня.

Тетяна, 40 років

Яким буде пенсійний вік в Україні — не має значення. Адже розраховувати на гроші від держави — наївно. Тому джерелом утримання можуть бути дві речі: пенсійні страхові програми та працездатність.

Потрібно самому відкладати гроші на рахунок, які забезпечать більш-менш пристойну суму для проживання після виходу на пенсію. У деяких країнах пенсії складаються на 100 % із полюсів страхування життя. Також потрібно вести здоровий спосіб життя аби працювати за фахом після досягнення пенсійного віку.

Юрій, 47 років

Кожнен із працюючих громадян є платником податків. Як мінімум 36 % єдиного соціального внеску, коли працюємо, сплачуємо разом з роботодавцем. Куди надходять ці шалені кошти в масштабах держави? Бо, коли людина виходить на пенсію, платять мізер. Чому державі не вистачає на пристойну пенсію для пенсіонерів? Вона має бути доступна всім і за рахунок держави.

Оскільки надії на покращення в державі в найближчі десятиліття у мене немає, то я намагатимуся забезпечити собі певні постійні доходи сам.

Вікторія, 39 років

Як більшість українців, через ментальність чи успадкований радянський спосіб мислення, я не переймаюсь своєю старістю і не займаюсь стратегічним плануванням свого майбутнього. Але якщо все-таки в працездатному віці подумати про власне матеріальне забезпечення на пенсії, то перше, що спадає на думку: не сподіватись на державу. Бо як можна вижити на пенсію, скажімо, на 894 грн, яку отримує моя мама... Якби не татова військова пенсія, не уявляю за що вони б жили мої батьки... Тому статус українського пенсіонера мене не приваблює, бо жити в майбутньому на виплати з Пенсійного фонду може бути небезпечним для життя і здоров'я. Тож висновок такий: заощаджувати на старість нині, відкладаючи кошти доступними способами.

Олександр, 31 рік

Немає віри в державу. Пам'ятаю, як мої дідусь та бабуся після розвалу СРСР втратили чималі заощадження, які мали в "Ощадбанку". За це ніхто не відповів, а пенсії, якими їх після того забезпечували, були ледь-ледь достатніми для того, щоб вижити.

Окрім того, якщо розраховувати на державну пенсію, слід бути готовим до того, що в старості будеш жити бідно або за рахунок дітей. А перекладати власні фінансові проблеми на плечі дітей — "совкове" мислення. Тож поки наші можновладці щось там вигадують, ми маємо дбати про себе самостійно. Гадаю, про забезпечення своєї старості слід починати думати в молодому віці. Заощаджувати і знаходити способи зберегти кошти, аналізуючи інформацію про становище економіки, якої зараз достатньо у відкритих джерелах. До слова, вже маю пенсійний поліс в австрійській компанії.

Від автора

Як бачимо, думки людей одностайні в тому, що розраховувати слід лише на себе. Щодо заощаджень, у кожного своє бачення майбутнього. Але найголовніша цінність — це час. Діймо, щоб не запізнитись...